

การประเมินความสำเร็จโครงการ “โรบินสันทำดี เพื่อแม่” ปลูกลำ 5 ปี 50,000 ต้น (ปีที่ 2)
ของบริษัท ห้างสรรพสินค้าโรบินสัน จำกัด (มหาชน)

**An Evaluation of Corporate Social Responsibility Project
of Robinson Department Store Public Company Limited**

สรพงษ์ วงศ์ธีระธรณ์^{1*} และ สิริ โสภา สิริเวชชะพันธ์²

Sorapong Wongtheerathorn^{1*} and Sirisopa Sirivejchapun²

¹อาจารย์ประจำหลักสูตรนิเทศศาสตรบัณฑิต (สาขาวิชาการประชาสัมพันธ์) วิทยาลัยนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

²นักศึกษาระดับปริญญาตรี หลักสูตรนิเทศศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

¹Lecturer in Bachelor of Communication Arts, Rangsit University

²Graduate Student Bachelor in of Communication Arts, Rangsit University

*Corresponding author, E-mail: sorapong.w@rsu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินความสำเร็จโครงการ “โรบินสันทำดี เพื่อแม่” ปลูกลำ 5 ปี 50,000 ต้น (ปีที่ 2) ของบริษัท ห้างสรรพสินค้าโรบินสัน จำกัด (มหาชน) โดยใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้เข้าร่วมโครงการ จำนวน 391 คน และใช้สถิติเพื่อการวิเคราะห์ผลข้อมูลด้วย การหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าความถี่ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 26-30 ปี มีการศึกษาในระดับปริญญาตรี เป็นพนักงานเอกชน อาศัยในเขตปริมณฑล และเคยเข้าร่วมโครงการ “โรบินสันทำดี เพื่อแม่” ปลูกลำ 5 ปี 50,000 ต้น มาแล้ว 2 ครั้ง

กลุ่มตัวอย่างมีกรพบเห็นสื่อประชาสัมพันธ์ โครงการ “โรบินสันทำดี เพื่อแม่” ปลูกลำ 5 ปี 50,000 ต้น (ปีที่ 2) โดยส่วนใหญ่ทราบข่าวสารจากพนักงานโรบินสันมากที่สุด ลักษณะการอ่านป้ายประชาสัมพันธ์โครงการฯ โดยดูเฉพาะชื่อโครงการ และมีวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมโครงการฯ คือ เพื่อร่วมปลูกลำถวายเป็นพระราชกุศลฯ แต่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ เมื่อได้รับข้อมูลแล้วจะติดต่อเข้าร่วมกิจกรรมทันที

การประเมินโครงการ “โรบินสันทำดี เพื่อแม่” ปลูกลำ 5 ปี 50,000 ต้น (ปีที่ 2) โดยรวมมีการดำเนินการอยู่ในระดับมาก ผลการประเมินความสำเร็จของโครงการในแต่ละด้าน พบว่า กิจกรรมที่ประสบความสำเร็จ คือ ผลการดำเนินงานภาพรวมโครงการมีการดำเนินการมากที่สุด รองลงมา คือ ด้านการสื่อประชาสัมพันธ์ และด้านกิจกรรมตามลำดับ

การประเมินด้านภาพรวมของโครงการ พบว่า โครงการทำให้ได้มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือสังคมมากที่สุด รองลงมา คือ การจัดเดิน – วิ่งมินิมาราธอน โดยกระจายไปตามห้างสรรพสินค้า ทำให้สะดวกต่อการเข้าร่วมกิจกรรม และความพึงพอใจต่อโครงการในภาพรวมทำให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อบริษัท ตามลำดับ

การประเมินด้านการประชาสัมพันธ์ พบว่า การให้รายละเอียดของกิจกรรมได้ครบถ้วนและเข้าใจง่าย อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา คือ การจัดกิจกรรมเพื่อสังคมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมมีความน่าสนใจและความจำเป็นต่อสังคม และการสื่อสารผ่านสื่อออนไลน์ เช่น เว็บไซต์ และเฟสบุ๊ก ทำให้เกิดความสะดวกในการติดต่อข่าวสารตามลำดับ

การประเมินด้านกิจกรรม พบว่า มีความน่าสนใจและเป็นไปตามเป้าหมายมากที่สุด รองลงมา คือ การจัดรถบัสในการนำผู้เข้าร่วมกิจกรรมปลูกป่าในโครงการ และการไปปลูกต้นไม้ ณ ป่าสงวนแห่งชาติ อ.ไทรโยค จ.กาญจนบุรี เป็นพื้นที่เหมาะสมต่อการทำกิจกรรม ตามลำดับ

การประเมินด้านสถานที่และการบริการ พบว่า ในเรื่องจำนวนเจ้าหน้าที่มีความเพียงพอต่อการให้บริการ อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา คือ การแต่งกายของเจ้าหน้าที่มีเอกลักษณ์ มีป้ายชื่อกำกับทำให้สะดวกต่อการเข้าไปสอบถามข้อมูล และการจัดงานให้ความสำคัญในเรื่องการรักษาความปลอดภัยของผู้เข้าร่วมงานเป็นอย่างดี ตามลำดับ

คำสำคัญ: การประเมินโครงการ, โรบินสันทำดี เพื่อแม่, ห้างสรรพสินค้าโรบินสัน

Abstract

The research aims to evaluate of the corporate social responsibility project of Robinson Department Store Public Limited Company. The data collection was conducted through questionnaires which were distributed to 391 respondents who participated in the project. Then, the data were statistically analyzed to find out percentage, mean, frequency, and standard deviation. The results revealed that most of the respondents were female. Most of them were between 26 – 30 years old and held bachelor's degrees. Most of them worked in the private sector and had attended the project twice.

In terms of the advertisement of the Corporate Social Responsibility project (the second project), most of the respondents learned the news from Robinson's employees and advertising boards/posters on which they could see the project name and purpose (charitable reforestation in honor of Her Majesty Queen Sirikit) which attracted them to participate. After receiving information from those sources, the respondents immediately confirmed their participation.

The overall evaluation results of this project were at high range levels. Considering each aspect of the project, it was found out that the running of the project was at a high level, followed by advertising media and activities. According to the project, it was found out that the project provided opportunities for people to help the society the most, followed by the mini marathon activity held at Robinson's store branches which allowed people in each region of the country to join the event. Consequently, most of the respondents had a lot of satisfaction and good attitude toward the company.

In terms of advertising, the result showed that the information given was complete and understandable reflected through their agreement at a high level, followed by the interestingness and the necessity of the activities

to social and environmental promotion as well as online channels such as websites, Facebook, etc. which contributed to convenience for communication.

The evaluation of the activities was found to reach their goals, followed by management of buses for the project participants to Saiyok National Park, Kanchanaburi.

According to the evaluation of place and service, it was found out that the number of project staff was sufficient for the provision of service at a high level, followed by the identity of the staff's dress code with name tags which facilitated the participants' inquiries or requests and security management.

Keywords: Evaluation, Corporate Social Responsibility Project, Robinson Department Store Public Limited Company

1. บทนำ

บริษัท ห้างสรรพสินค้าโรบินสัน จำกัด (มหาชน) เริ่มธุรกิจในปี พ.ศ. 2522 ที่สาขาอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ และขยายสาขาเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ อย่างต่อเนื่องทั้งในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัดบริษัทฯ เป็นห้างสรรพสินค้าแห่งแรกที่เข้าจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ปัจจุบันได้เปิดให้บริการอยู่ทั่วประเทศภายใต้การบริหารงานของบริษัท ห้างสรรพสินค้าโรบินสัน จำกัด (มหาชน) โดยมีสาขาที่เปิดให้บริการรวมทั้งสิ้น 42 สาขา โดยแบ่งเป็นสาขาในกรุงเทพ จำนวน 11 สาขา และสาขาในต่างจังหวัดที่กระจายอยู่ทั่วประเทศอีกจำนวน 31 สาขา นอกเหนือจากการดำเนินธุรกิจดังกล่าวแล้ว บริษัทห้างสรรพสินค้าโรบินสัน จำกัด (มหาชน) ยังคำนึงถึงการทำประโยชน์เพื่อสังคมในด้านต่างๆ เพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับองค์กร บริษัท ห้างสรรพสินค้าโรบินสัน จำกัด (มหาชน) จึงได้ดำเนินกิจกรรม Public Relation Marketing คือ โครงการ โรบินสันทำดีเพื่อแม่ ขึ้นมา (นิลนทร์ ชันการไธ เจ้าหน้าที่ทรัพยากรบุคคล บริษัท ห้างสรรพสินค้าโรบินสัน จำกัด (มหาชน), สัมภาษณ์ 21 กรกฎาคม 2559)

บริษัท ห้างสรรพสินค้าโรบินสัน จำกัด (มหาชน) ได้จัดทำ โครงการ “โรบินสัน ทำดีเพื่อแม่” ปลูกลำ 5 ปี 50,000 ต้นขึ้นมา โดยอยู่ภายใต้แนวคิดที่ว่า “โรบินสันทำดี” เพื่อจะช่วยกันปลูกลำไม้เพื่อแก้ปัญหาความแห้งแล้ง และฟื้นฟูและอนุรักษ์ธรรมชาติให้พื้นที่สภาพอีกครั้ง โครงการ “โรบินสัน ทำดีเพื่อแม่” ปลูกลำ 5 ปี 50,000 ต้นในปีที่ 2 นี้ โดยจัดขึ้นภายใต้ชื่อกิจกรรม “Robinson Suzuki Green Run” เดิน-วิ่ง มินิมารารอน โดยเริ่มจัดตั้งโครงการตั้งแต่ปี 2558 จนถึงปี 2562 เป็นเวลา 5 ปี ถือเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมด้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ภายใต้พันธกิจด้านชื่อเสียงของบริษัท โรบินสัน ด้วยแนวคิด “โรบินสัน ตอบแทนสังคม ด้วยพลังความดี เพื่อความสุขที่ยั่งยืน” โดยได้มีการเชิญชวนนักวิ่งทั่วประเทศ และบุคคลทั่วไป ที่มีใจรักการออกกำลังกายและกีฬา โดยกลุ่มเป้าหมายหลักคือ บุคลากรที่มีอายุตั้งแต่ 20 – 50 ปี ผ่านทางเฟสบุ๊ค “Robinson Department Store” เว็บไซต์ www.robinson.co.th และสติ๊กเกอร์ของบริษัท ห้างสรรพสินค้าโรบินสัน จำกัด (มหาชน) เพื่อมาร่วมกันสร้างป่าต้นน้ำ โดยจัดขึ้นภายใต้คอนเซ็ปต์ “Run for the tree” “1 คนวิ่ง เท่ากับ ปีนต้นไม้อู่น้ำ 1 ต้น” ซึ่งนำจำนวนต้นไม้จากจำนวนผู้สมัครไปมอบให้ “กรมป่าไม้” เพื่อร่วมปลูกลำ ถวายเป็นพระราชกุศลฯ แต่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในโอกาสวันแม่แห่งชาติวันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ. 2559 และสนองพระราชปณิธานในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และแหล่งต้นน้ำลำธารของประเทศให้คงอยู่อย่างยั่งยืน อีกทั้งเพื่อสนับสนุนให้คนไทยให้ความสำคัญ และใส่ใจกับการดูแลสุขภาพ ด้วยการหันมาออกกำลังกายมากขึ้น โดยจัดวิ่งพร้อมกัน 17 สนาม ณ ห้างสรรพสินค้า โรบินสันไลฟ์สไตล์ 17 สาขา ทั่วประเทศ ซึ่งแบ่งออกเป็น

เดิน-วิ่ง 5 กม. และมินิมาราธอน 10 กม. ได้แก่ จ.ตรัง, จ.สุพรรณบุรี, จ.กาญจนบุรี, จ.สกลนคร, จ.สระบุรี, จ.สุรินทร์, จ.ฉะเชิงเทรา, จ.ร้อยเอ็ด, จ.สมุทรปราการ, จ.ปราจีนบุรี, จ.มุกดาหาร, จ.บุรีรัมย์, จ.นนทบุรี, จ.ตาก, จ.ราชบุรี, จ.จันทบุรี และ จ.นครศรีธรรมราช โดยช่วงเวลาในการจัดกิจกรรมจะเริ่มตั้งแต่ 04.00 – 11.00 น.

สำหรับการเตรียมความพร้อมในด้านสถานที่และการให้บริการแก่ผู้เข้าร่วมโครงการ “โรบินสันทำดี เพื่อแม่” ปลุกป่า 5 ปี 50,000 ต้น(ปีที่ 2) ในส่วนของการสมัครเข้าร่วมโครงการจะมีช่องทางในการสมัครด้วยกัน 2 ช่องทางคือ สมัครได้ที่จุดบริการลูกค้าโรบินสันไลฟ์สไตล์ 17 สาขา และสามารถสมัครได้ในเว็บไซต์ www.robinson.co.th โดยจะมีเจ้าหน้าที่คอยอำนวยความสะดวกและให้ข้อมูลกับผู้ที่สมัครเข้าร่วมโครงการฯ และเมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรมจะนำจำนวนต้นไม้จากจำนวนผู้สมัครไปร่วมปลูกป่า ณ ป่าสงวนแห่งชาติ อ.ไทรโยค จ.กาญจนบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้อยู่ในขั้นวิกฤติ จึงต้องมีมาตรการในการหยุดการตัดไม้ทำลายป่าและทวงคืนผืนป่าเพื่อนำกลับมาฟื้นฟูดูแลให้เกิดความยั่งยืน

ดังนั้นผู้วิจัยจึงเกิดความสนใจต่อการศึกษาที่เกี่ยวกับโครงการดังกล่าวนี้ และจากการสอบถามคุณปริษา เจริญกิจ ผู้จัดการแผนกประชาสัมพันธ์ฝ่าย Corporate CSR And All Local Event ทำให้ได้รับทราบว่า โครงการนี้ยังไม่ได้มีการศึกษาในเชิงวิชาการมาก่อน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาเรื่อง “การประเมินโครงการ “โรบินสันทำดี เพื่อแม่” ปลุกป่า 5 ปี 50,000 ต้น(ปีที่ 2)” เพื่อที่จะได้นำผลการวิจัยนี้มานำเสนอต่อฝ่าย Public Relations Marketing (PR marketing) เพื่อประเมินผลโครงการดังกล่าว และนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงด้านปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิตการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

2. วัตถุประสงค์

เพื่อประเมินความสำเร็จโครงการ “โรบินสันทำดี เพื่อแม่” ปลุกป่า 5 ปี 50,000 ต้น(ปีที่ 2) ของบริษัท ห้างสรรพสินค้าโรบินสัน จำกัด (มหาชน)

3. อุปกรณ์และวิธีการ / วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Method) โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล ตามวิธีการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) แบบเก็บข้อมูลครั้งเดียว (One Shot) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ คือประชาชนที่เข้าร่วมโครงการ “โรบินสันทำดี เพื่อแม่” ปลุกป่า 5 ปี 50,000 ต้น(ปีที่ 2) ซึ่งมีจำนวนประมาณ 17,000 คน(ปริษา เจริญกิจ ผู้จัดการแผนกประชาสัมพันธ์ฝ่าย Corporate CSR and All Local Event บริษัทห้างสรรพสินค้าโรบินสัน จำกัด (มหาชน), สัมภาษณ์ 29 กรกฎาคม 2559)

ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ตามหลักทางสถิติด้วยการแปรผันตามกันระหว่างขนาดกลุ่มตัวอย่างกับความคลาดเคลื่อนที่เกิดขึ้นจากการสุ่มตัวอย่าง ในการวิจัยครั้งนี้ได้นำสูตรของ (Taro Yamane, 1973) (อ้างถึงใน ประคอง กรรณสูตร, 2528) โดยมีระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และความผิดพลาดจากการสุ่มตัวอย่างไม่เกินร้อยละ 5 ดังนั้นจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ 391 คน

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถามซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ข้อมูลด้านการเปิดรับข่าวสารของโครงการ “โรบินสันทำดี เพื่อแม่” ปลุกป่า 5 ปี 50,000 ต้น (ปีที่ 2)

ตอนที่ 3 การประเมินผลโครงการ “โรบินสันทำดี เพื่อแม่” ปลุกป่า 5 ปี 50,000 ต้น (ปีที่ 2)

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเลือกเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม จำนวน 391 ชุด โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บแบบสอบถามด้วยตนเองโดยขอความร่วมมือจาก คุณปริฐา เจริญกิจ ผู้จัดการแผนกประชาสัมพันธ์ ฝ่าย Corporate CSR And All Local Event บริษัท ห้างสรรพสินค้าโรบินสัน จำกัด (มหาชน) จากผู้เข้าร่วมโครงการ “โรบินสันทำดี เพื่อแม่” ปลุกป่า 5 ปี 50,000 ต้น (ปีที่ 2) โดยผู้วิจัยทำการส่งแบบสอบถามผ่านทางอีเมลล์ของผู้ที่เข้าร่วมโครงการฯ และการโทรศัพท์ขอความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถาม โดยการเก็บข้อมูลครั้งนี้ผู้วิจัยใช้เวลาในการเก็บข้อมูลในวันที่ 15 -16 ตุลาคม พ.ศ. 2559 รวมเป็นระยะเวลา 2 วัน จากนั้นได้นำแบบสอบถามมาตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมแบบสอบถามและนำข้อมูลมาสรุปหาค่าและประมวลผลข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ซึ่งมีผลการวิจัยดังนี้

4. ผลการวิจัย

4.1 ข้อมูลทั่วไปลักษณะทางประชากร

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีช่วงอายุ 26-30 ปี มีการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี มีอาชีพเป็นพนักงานเอกชน อาศัยในเขตปริมณฑล กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เคยเข้าร่วมโครงการ “โรบินสันทำดี เพื่อแม่” ปลุกป่า 5 ปี 50,000 ต้นมาแล้ว 2 ครั้ง

4.2 การเปิดรับสื่อประชาสัมพันธ์โครงการ “โรบินสันทำดี เพื่อแม่” ปลุกป่า 5 ปี 50,000 ต้น (ปีที่ 2)

กลุ่มตัวอย่างเปิดรับสื่อประชาสัมพันธ์โครงการ “โรบินสันทำดี เพื่อแม่” ปลุกป่า 5 ปี 50,000 ต้น (ปีที่ 2) กลุ่มตัวอย่างโดยส่วนใหญ่รับทราบการจัดโครงการจากพนักงานโรบินสัน วัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมโครงการคือเพื่อร่วมปลุกป่าถวายเป็นพระราชกุศลฯ แต่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ เนื่องในโอกาสวันแม่แห่งชาติ 12 สิงหาคม พ.ศ. 2559 และเมื่อได้รับข้อมูลแล้วจะติดต่อเข้าร่วมกิจกรรมทันที

4.3 การประเมินความสำเร็จโครงการ “โรบินสันทำดี เพื่อแม่” ปลุกป่า 5 ปี 50,000 ต้น (ปีที่ 2) ของบริษัท ห้างสรรพสินค้าโรบินสัน จำกัด (มหาชน)

การประเมินของผู้เข้าร่วมงานที่มีต่อโครงการ “โรบินสันทำดี เพื่อแม่” ปลุกป่า 5 ปี 50,000 ต้น (ปีที่ 2) ของบริษัท ห้างสรรพสินค้าโรบินสัน จำกัด (มหาชน) จากผลการวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการประเมินโครงการโดยภาพ

รวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาโดยละเอียดพบว่า มีการประเมินในด้านภาพรวมโครงการ มากที่สุด รองลงมา คือ ด้านสื่อประชาสัมพันธ์ และด้านกิจกรรม ตามลำดับ โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.3.1 ด้านภาพรวมโครงการโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจในเรื่องโครงการฯ ทำให้ได้มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือสังคม อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ การจัดเดิน – วิ่งมินิมาราธอน โดยกระจายไปตามห้างสรรพสินค้าโรบินสันในสาขาต่าง ๆ (17 แห่ง) ทำให้สะดวกต่อการเข้าร่วมกิจกรรม กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจต่อการจัดโครงการฯ ทำให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อบริษัท ห้างสรรพสินค้าโรบินสัน จำกัด (มหาชน) และสุดท้าย โครงการฯ สามารถสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตามลำดับ

4.3.2 ด้านสื่อประชาสัมพันธ์โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจในเรื่อง สื่อประชาสัมพันธ์ของโครงการฯ ให้รายละเอียดของกิจกรรมได้ครบถ้วนและเข้าใจง่าย อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา คือ การจัดกิจกรรมเพื่อสังคมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมมีความน่าสนใจและมีความจำเป็นต่อสังคม การสื่อสารโครงการฯ ผ่านสื่อออนไลน์ เช่น เว็บไซต์ และ เฟสบุ๊ก ทำให้เกิดความสะดวกในการติดต่อข่าวสาร โครงการฯ สามารถตอบสนองพันธกิจที่ว่า “โรบินสัน ตอบแทนสังคม ด้วยพลังความดี เพื่อความสุขที่ยั่งยืน” ได้ชัดเจน โครงการฯ ได้ใช้สโลแกนที่ว่า “1 คนวิ่งเท่ากับคืนต้นไม้สู่ป่า 1 ต้น” มีความน่าสนใจต่อการเข้าร่วมกิจกรรม โครงการฯ ได้สื่อสารเป้าหมายของการร่วมกันสร้างป่าต้นน้ำได้อย่างชัดเจน และสุดท้ายโครงการ “โรบินสันทำดี เพื่อแม่” ปลูกป่า 5 ปี 50,000 ต้น (ปีที่ 2) สามารถตอบสนองพันธกิจที่ว่า “โรบินสัน ตอบแทนสังคม ด้วยพลังความดี เพื่อความสุขที่ยั่งยืน” ได้ชัดเจน ตามลำดับ

4.3.3 ความพึงพอใจที่มีต่อกิจกรรมโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจในเรื่อง การกำหนดต้นไม้ 50,000 ต้น มีความน่าสนใจและเป็นไปตามเป้าหมาย อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ การจัดรถบัสในการนำผู้เข้าร่วมกิจกรรมปลูกป่าใน โครงการฯ ทำให้เกิดความสะดวกและก่อให้เกิดความพร้อมเพรียงกัน การไปปลูกต้นไม้ ณ ป่าสงวนแห่งชาติ อ.ไทรโยค จ.กาญจนบุรี เป็นพื้นที่เหมาะสมต่อการทำกิจกรรม การจัดกิจกรรมเดิน-วิ่ง ระยะทาง 5 กม. มีความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายและสะดวกต่อการเข้าร่วมกิจกรรม (20-50ปี) การจัดกิจกรรมวิ่งมินิมาราธอน 10 กม. มีความน่าสนใจ และสุดท้ายการจัดเดิน-วิ่งในช่วงเวลา 04.00 – 11.00 น. มีความสะดวกต่อการเข้าร่วมงาน ตามลำดับ

4.3.4 ความพึงพอใจที่มีต่อสถานที่และการบริการ โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจด้านสถานที่และการบริการมีความพึงพอใจในเรื่องจำนวนเจ้าหน้าที่ที่มีความเพียงพอต่อการให้บริการ อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ การแต่งกายของเจ้าหน้าที่มีเอกลักษณ์ และมีป้ายชื่อกำกับทำให้สะดวกต่อการเข้าไปสอบถามข้อมูล การจัดงานให้ความสำคัญในเรื่องการรักษาความปลอดภัยของผู้เข้าร่วมงานเป็นอย่างดี การจัดสถานที่รับรองแก่ผู้เข้าร่วมโครงการ มีความสะดวกสบายไม่แออัด มีการแบ่งกิจกรรมเป็นโซน มีความชัดเจน ทำให้มีความสะดวกในการเข้าร่วมงานที่สนใจ เจ้าหน้าที่มีความสุภาพในการให้บริการได้เป็นอย่างดี เช่น การให้ข้อมูล และการตอบข้อซักถาม และสุดท้ายเจ้าหน้าที่ให้ความรู้ ความเข้าใจ ในขั้นตอนการเข้าร่วมกิจกรรมอย่างครบถ้วน ตามลำดับ

5. การอภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้มีข้อค้นพบที่มีความสอดคล้องเกี่ยวข้อง และเป็นเหตุเป็นผลต่อกัน สามารถนำมาวิเคราะห์และอภิปรายผลในประเด็นต่างๆ ได้ดังนี้

5.1 ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมโครงการ “โรบินสันทำดี เพื่อแม่” ปลูกลำไย 5 ปี 50,000 ต้น (ปีที่ 2) เพื่อร่วมปลูกลำไยเป็นพระราชกุศลฯ แต่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ เนื่องในโอกาสวันแม่แห่งชาติ 12 สิงหาคม พ.ศ. 2559 ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การทำความดีจากการปลูกลำไยจำนวน 50,000 ต้น ถือเป็นความรับผิดชอบต่อสังคมอย่างเป็นระบบ เนื่องจากการปลูกลำไยเป็นการรักษาระบบนิเวศ ก่อให้เกิดความสมดุลทางธรรมชาติ และเป็นการป้องกันสภาพดินให้เกิดความชุ่มชื้น ในขณะที่ทางบริษัท ห้างสรรพสินค้า โรบินสัน จำกัด (มหาชน) ได้จัดโครงการฯ ถือเป็นความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนร่วม และถือเป็นกิจกรรมเพื่อสังคม โดยสามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้จำนวนมากที่มีผลทำให้ผู้เข้าร่วมโครงการเคยเห็นสื่อประชาสัมพันธ์ “โรบินสันทำดี เพื่อแม่” ทราบข่าวสารโครงการผ่านทางช่องทางจากพนักงานโรบินสัน ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้บุคคลในครอบครัว เพื่อน หรือผู้ร่วมโครงการรู้จักทำความดีจากการปลูกลำไยที่มีผลต่อการปลูกลำไย 5 ปี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลฯ แต่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ เนื่องในโอกาสวันแม่แห่งชาติ 12 สิงหาคม พ.ศ. 2559 สอดคล้องกับแนวคิดของ Philip Kotler and Nancy Lee (1995) (อ้างถึงในรมณียฉัตร แก้วกริยา, 2551) ได้กล่าวว่า การอาสาช่วยเหลือชุมชน (Community Volunteering) เป็นการสนับสนุนหรือจูงใจให้คนในสังคมและพนักงาน ร่วมสละเวลาให้แก่ชุมชนที่องค์กร เพื่อความรับผิดชอบต่อสนองต่อประเด็นปัญหาทางสังคมที่องค์กรให้ความสนใจหรือห่วงใย และสอดคล้องกับแนวคิดของ บัณฑิตย์ ธนชัยเศรษฐวุฒิ (2551) ได้กล่าวว่า ความร่วมมือเป็นความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร เป็นการดำเนินการที่องค์กรให้ความสนใจต่อการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในองค์กรหรือภายนอกองค์กร ที่จะส่งผลกระทบต่อส่วนรวมในระดับใกล้และไกล เพื่อให้สังคมโดยรวมอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นปกติสุข

5.2 ด้านภาพรวมโครงการ ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการประเมินโครงการ “โรบินสันทำดี เพื่อแม่” ปลูกลำไย 5 ปี 50,000 ต้น (ปีที่ 2) ของบริษัท ห้างสรรพสินค้าโรบินสัน จำกัด (มหาชน) ในเรื่องโครงการฯ ทำให้ได้มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือสังคมมากที่สุด ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่า การที่คนในสังคมได้มีโอกาสในแสดงออกที่จะร่วมและมีส่วนช่วยเหลือสังคมได้ โดยเฉพาะเรื่องสิ่งแวดล้อมที่กำลังเป็นปัญหาในสังคมไทยในปัจจุบัน เมื่อมีองค์กรจัดทำโครงการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสิ่งแวดล้อม จึงทำให้ประชาชนเกิดความสนใจที่จะเข้าร่วมโครงการนี้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Philip Kotler and Nancy Lee (1995) (อ้างถึงในรมณียฉัตร แก้วกริยา, 2551) ได้กล่าวว่า การอาสาช่วยเหลือชุมชน (Community Volunteering) เป็นการสนับสนุนหรือจูงใจให้คนในสังคมและพนักงาน ร่วมสละเวลาให้แก่ชุมชนที่องค์กร เพื่อความรับผิดชอบต่อสนองต่อประเด็นปัญหาทางสังคมที่องค์กรให้ความสนใจหรือห่วงใย และเป็นการดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจอย่างมีประสิทธิภาพทั้งในเชิงป้องกันด้วยการหลีกเลี่ยงการก่อให้เกิดปัญหาทางสังคม โดยร่วมกันแก้ไขด้วยการช่วยเหลือเยียวยาปัญหาทางสังคมนั้น ๆ เพื่อการยกระดับสุขภาวะของชุมชน และการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม โดยที่องค์กรธุรกิจสามารถที่จะดำเนินการเอง หรือเลือกที่จะร่วมมือกับพันธมิตรภายนอกก็ได้

5.3 ด้านสื่อประชาสัมพันธ์ ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการประเมินโครงการ “โรบินสัน ทำดี เพื่อแม่” ปลูกลำไย 5 ปี 50,000 ต้น (ปีที่ 2) ของบริษัท ห้างสรรพสินค้าโรบินสัน จำกัด (มหาชน) ในเรื่องสื่อประชาสัมพันธ์ของ

โครงการฯ ให้รายละเอียดของกิจกรรมได้ครบถ้วนและเข้าใจง่ายมากที่สุด ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่า สื่อประชาสัมพันธ์ที่ดี จะต้องสามารถให้รายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการให้ชัดเจน เพื่อสร้างความเข้าใจที่มีต่อโครงการฯ รวมถึงการให้ข้อมูลในการติดต่อกับผู้รับผิดชอบโครงการฯ ซึ่งสามารถตอบสนองพันธกิจที่ว่า “โรบินสัน ตอบแทนสังคม ด้วยพลังความดี เพื่อความสุขที่ยั่งยืน” ได้ชัดเจน โครงการฯ ได้ใช้สโลแกนที่ว่า “1 คนวิ่งเท่ากับคินตันไม้คู่ป่า 1 ต้น” มีความน่าสนใจต่อการเข้าร่วมกิจกรรม โครงการฯ ได้สื่อสารเป้าหมายของการร่วมกันสร้างป่าต้นน้ำได้อย่างชัดเจน สามารถตอบสนองพันธกิจที่ว่า “โรบินสัน ตอบแทนสังคม ด้วยพลังความดี เพื่อความสุขที่ยั่งยืน” สอดคล้องกับแนวคิดของ วิจิตร อวาทกุล (2540) ที่อธิบายว่า ปัจจัยทางการสื่อสารที่สำคัญควรคำนึงถึงสื่อที่เลือกใช้ ซึ่งสามารถถ่ายทอดเนื้อหา ความเข้าใจ รวมถึงความน่าเชื่อถือ สื่อที่ดีจะต้องสามารถให้ข้อมูลเพื่อให้เกิดการรับรู้ ความเข้าใจและเกิดการยอมรับ

5.4 ด้านกิจกรรม พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการประเมินโครงการ “โรบินสันทำดีเพื่อแม่” ปีปลูกป่า 5 ปี 50,000 ต้น (ปีที่2) ของบริษัท ห้างสรรพสินค้าโรบินสัน จำกัด (มหาชน) ในด้านกิจกรรมในเรื่องการกำหนดต้นไม้ 50,000 ต้น มีความน่าสนใจและเป็นไปตามเป้าหมายมากที่สุด ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมด้วยการปลูกป่าจำนวน 50,000 ต้น นั้นเป็นเป้าหมายที่ทำให้โครงการมีความโดดเด่น และแตกต่างจากกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม รวมถึงทำให้เกิดแรงผลักดันของคนในสังคมในการที่จะร่วมมือกันอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ป่าไม้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Philip Kotler and Nancy Lee (1995) (อ้างถึงในรมณียฉัตร แก้วกริยา, 2551) ที่อธิบายว่า การดำเนินกิจกรรมเพื่อแสดงความรักต่อสังคมเป็นการแสดงออกถึงการประกอบธุรกิจอย่างรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อก่อให้เกิดการร่วมกันแก้ไขและช่วยเหลือปัญหาทางสังคม เพื่อการยกระดับสุขภาวะของชุมชนและการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ บัณฑิตชัย ธีรชัยเศรษฐวุฒิ (2551) ได้กล่าวว่า ความร่วมมือเป็นความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร เป็นการดำเนินการที่องค์กรให้ความสนใจต่อการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในองค์กรหรือภายนอกองค์กร ที่จะส่งผลกระทบต่อส่วนรวมในระดับใกล้และไกล เพื่อให้สังคมโดยรวมอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นปกติสุข และความรับผิดชอบต่อสังคมถือเป็นกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือสังคมในรูปแบบแนวคิด ซีเอสอาร์ เกิดขึ้นเนื่องจากการตระหนักขององค์กรธุรกิจเองที่มองว่า ภาครธุรกิจมุ่งเน้นผลกำไรมากเกินไป จนกระทั่งทำร้ายสังคมรอบข้างที่ล้วนมีความสัมพันธ์กับองค์กร

5.5 ด้านสถานที่และการบริการ ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการประเมินโครงการ “โรบินสันทำดีเพื่อแม่” ปีปลูกป่า 5 ปี 50,000 ต้น (ปีที่2) ของบริษัท ห้างสรรพสินค้าโรบินสัน จำกัด (มหาชน) ในด้านสถานที่และบริการมีความพึงพอใจในเรื่องจำนวนเจ้าหน้าที่ที่มีความเพียงพอต่อการให้บริการมากที่สุด ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การดำเนินโครงการที่เกี่ยวข้องกับประชาชนที่มีจำนวนมากที่มาเข้าร่วมกิจกรรม จะต้องมีการจัดการเรื่องเจ้าหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกให้เพียงพอ เพื่อตอบสนองความต้องการและแก้ไขปัญหาให้กับผู้มาเข้าร่วมโครงการให้เกิดความพึงพอใจให้มากที่สุด ซึ่งจะทำให้การดำเนินโครงการมีความเรียบร้อยและบรรลุตามวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสิทธิพล ผงจำปา (2553) ที่อธิบายว่า ความพึงพอใจที่สำคัญที่จะก่อให้เกิดความรู้สึก ถูกใจที่มีต่อสภาพการหรือผลการปฏิบัติงานให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์จะมีความสัมพันธ์กับเรื่องของการให้บริการจากผู้ดำเนินโครงการ ซึ่งผู้ดำเนินโครงการจะต้องมีความพร้อมในการเตรียมผู้ให้บริการ

6. บทสรุป

การศึกษาวิจัย เรื่อง การประเมินโครงการ “โรบินสันทำดี เพื่อแม่” ปลูปลูก 5 ปี 50,000 ต้น (ปีที่ 2) ของบริษัท ห้างสรรพสินค้าโรบินสัน จำกัด (มหาชน) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการประเมินโครงการ “โรบินสันทำดี เพื่อแม่” ปลูปลูก 5 ปี 50,000 ต้น (ปีที่ 2) ของบริษัท ห้างสรรพสินค้าโรบินสัน จำกัด (มหาชน) ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านสื่อประชาสัมพันธ์ ด้านสถานที่และการบริการ ด้านกิจกรรม และด้านภาพรวมของโครงการ ซึ่งสามารถสรุปข้อเสนอแนะทั่วไป และข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยในอนาคตได้ดังนี้

6.1 ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. การจัดกิจกรรมเพื่อสังคมที่เกี่ยวข้องกับด้านสิ่งแวดล้อมสามารถดึงดูดความสนใจกับประชาชนได้เป็นอย่างดี ดังนั้น ทางบริษัทสามารถที่จะดำเนินกิจกรรมในปีต่อ ๆ ไปได้ เพราะสามารถสร้างการมีส่วนร่วมของคนในสังคมได้เป็นอย่างดี จึงควรมีกิจกรรมลักษณะดังกล่าวนี้ในปีต่อ ๆ ไป

2. จากผลการวิจัย พบว่า การจัดเดินวิ่งในช่วงเวลา 04.00 – 11.00 น. ในเรื่องของเวลาในการประเมินโครงการอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งอาจจะต้องพิจารณาในเรื่องของเวลาให้เหมาะสมกับผู้เข้าร่วมกิจกรรม ดังนั้น ควรมีการพิจารณาช่วงเวลาในการดำเนินงาน ที่จะสามารถสร้างความสะดวกให้กับผู้เข้าร่วมโครงการ เช่น การเริ่มกิจกรรมในช่วงเวลา 05.00 น. เป็นต้นไป ซึ่งจะทำให้ผู้เข้าร่วมมีความสะดวกในการเดินทาง รวมถึงการพิจารณาการสิ้นสุดการกิจกรรมก่อนเวลา 11.00 น. ซึ่งจะทำให้ผู้เข้าร่วมโครงการไม่ร้อนเกินไป รวมไปถึงระยะทางในการจัดการเดิน-วิ่งให้สั้นกว่า 10 กม.

3. จากผลการวิจัย พบว่า เจ้าหน้าที่ให้ความรู้ ความเข้าใจในขั้นตอนการเข้าร่วมกิจกรรมมีการประเมินอยู่ในระดับปานกลาง ดังนั้น การจัดกิจกรรมครั้งต่อไปควรจะมีการอบรมเจ้าหน้าที่ก่อนเริ่มดำเนินโครงการ เพื่อให้เจ้าหน้าที่มีความรู้ ความเข้าใจในโครงการอย่างแท้จริง เพื่อที่จะสามารถตอบข้อซักถามต่าง ๆ แก่ผู้เข้าร่วมโครงการได้ชัดเจน และครบถ้วนมากยิ่งขึ้น

4. โครงการนี้มีการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด ดังนั้น โครงการ “โรบินสันทำดี เพื่อแม่” ปลูปลูก 5 ปี 50,000 ต้น (ปีที่ 2) ของบริษัท ห้างสรรพสินค้าโรบินสัน จำกัด (มหาชน) สามารถที่จะดำเนินต่อเนื่องได้ เพราะประชาชนให้ความสนใจและจดจำพันธกิจของโรบินสันที่ว่า “โรบินสัน ตอบแทนสังคม ด้วยพลังความดี เพื่อความสุขที่ยั่งยืน” ควรมีการดำเนินกิจกรรมในรูปแบบนี้ต่อไป จะทำให้ประชาชนเกิดความเข้าใจและทำให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดีให้กับองค์กร

5. การศึกษาเรื่อง การประเมินโครงการ “โรบินสันทำดี เพื่อแม่” ปลูปลูก 5 ปี 50,000 ต้น (ปีที่ 2) ของบริษัท ห้างสรรพสินค้าโรบินสัน จำกัด (มหาชน) ในครั้งนี้ เป็นการศึกษาของโครงการ “โรบินสันทำดี เพื่อแม่” ปลูปลูก 5 ปี 50,000 ต้น (ปีที่ 2) ซึ่งการจัดโครงการนี้จะดำเนินการเป็นประจำทุกปี จนครบ 5 ปี ดังนั้น ควรมีการศึกษาในประเด็นดังกล่าวในทุกปีที่มีการจัดโครงการ เพื่อที่จะได้นำผลการศึกษามาพัฒนาโครงการให้มีพัฒนาการที่ดียิ่งขึ้น

6.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาเรื่อง การประเมินผลสำเร็จโครงการ “โรบินสันทำดี เพื่อแม่” ปลูปลูก 5 ปี 50,000 ต้น (ปีที่ 2) ของบริษัท ห้างสรรพสินค้าโรบินสัน จำกัด (มหาชน) ซึ่งโครงการนี้ได้จัดดำเนินงานมา 5 ปี ควรทำวิจัยเชิงคุณภาพโดยการใช้วิธีการสัมภาษณ์กลุ่ม เพื่อแสวงหารูปแบบวิธีการจัดกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการมากยิ่งขึ้น

7. กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ ผศ. ดร.เรศ กาศโอสถ อาจารย์ธนกฤต เจริญจินดา คณะกรรมการประเมินผลปริญญานิพนธ์ ผศ.ดร. สรพงษ์ วงศ์ธีระธรณ์ อาจารย์ที่ปรึกษาปริญญานิพนธ์ และคุณปริฐา เจริญกิจ ผู้จัดการแผนกประชาสัมพันธ์ฝ่าย Corporate CSR and All Local Event บริษัท ห้างสรรพสินค้าโรบินสัน จำกัด (มหาชน) สำหรับคำชี้แนะที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย

8. เอกสารอ้างอิง

- นิลินทร์ ชันการไถ.(2559). เจ้าหน้าที่ทรัพยากรบุคคล บริษัท ห้างสรรพสินค้าโรบินสัน จำกัด (มหาชน), สัมภาษณ์ 21 กรกฎาคม.
- บัณฑิตย์ ชนชัยเศรษฐวุฒิ. (2551). วิเคราะห์กฎหมายแรงงานกับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตคนทำงาน “บทวิเคราะห์แนวคิดซีเอสอาร์ (CSR) ความรับผิดชอบต่อธุรกิจต่อสังคม”. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มูลนิธิอารมณ พงศ์พจน์.
- ปริฐา เจริญกิจ. (2559). ผู้จัดการแผนกประชาสัมพันธ์ฝ่าย Corporate CSR and All Local Event บริษัท ห้างสรรพสินค้าโรบินสัน จำกัด (มหาชน), สัมภาษณ์ 29 กรกฎาคม.
- รมณียัตร์ แก้วกริยา. (2551). บรรษัทภิบาล (ความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร) ทำกุศลเพื่อภาพลักษณ์ขององค์กร และตอบสนองประเด็นสังคม. กรุงเทพฯ : ยูนิเวอร์เซล ฟันดิซิง.
- วิจิตร อาวะกุล. (2540). การฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากร. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สิทธิพล พงจำปา. (2553). การประเมินโครงการชุมชนใสสะอาด หน้าบ้านน้อมอง ในเขตเทศบาลตำบลแพรกษา อำเภอมือ จังหวัดสมุทรปราการ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาศึกษาศาสตร์เพื่อการพัฒนา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.